

Alpina rishedar

Fjällhedar och boreala hedar

Alpine and boreal heaths

EU-kod: 4060

Länk: Gemensam text (namn och koder)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#2

Beskrivning av naturtypen

Länk: Gemensam text (beskrivning av naturtypen)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf
[#2](#)

Utdrag ur EU:s tolkningsmanual

Small dwarf or prostrate shrub formations of the alpine and sub-alpine zones of the mountains of Eurasia dominated by ericaceous species, *Dryas octopetala*, dwarf junipers, brooms or greenweeds; *Dryas* heaths of the British Isles and Scandinavia.

Sub-type

31.45 Boreo-alpine heaths - Alpine heaths of the highlands and islands of Scotland, alpine and lowland boreal heaths of Iceland, alpine heaths of boreal mountains, in particular of the mountains of Scandinavia, of the Urals, of the mountains of Siberia, alpine heaths of Far Eastern mountains at, or just south of, the limits of the boreal zone, with *Juniperus nana*, *Loiseleuria procumbens*, *Empetrum hermaphroditum*, *Arctostaphylos uva-ursi*, *Arctostaphylos alpina* and elements of Alpine flora.

Svensk tolkning av definitionen

Fjällhedrar ovanför trädgränsen dominerade av dvärgvuxen och krypande busk- och risvegetation på såväl kalkfattiga som kalkrika marker. Vegetationen är vanligen påverkad av ett långvarigt renbete.

Kommentarer

Alpina rishedar är trädlösa ris-, moss- och lavdominerade hedrar, som förutom i alpin region även förekommer på isolerade fjäll i boreal region. De utgör den karakteristiska vegetationstypen för det alpina området ovanför och norr om fjällbjörkskogen.

Hedvegetation förekommer då vattentillgången utgör en begränsande faktor. Naturtypen omfattar allt från mycket tidigt framsmälta eller aldrig snötäckta vindhedrar, som ofta drabbas av frosttorka, till sent framsmälta snölegor. Generellt rör det sig om vegetationstyper som får en förkortad växtsäsong.

För att skilja naturtypen från icke Natura 2000 naturtyp är det naturligt att använda de generella naturlighetskriterierna för naturtyper ovanför barrskogsgrensens som har utarbetats i NILS (Nationell inventering av landskapet i Sverige) och THUF (Terrester habitatuppföljning). Till exempel vill kraftig påverkan av erosion eller dikningspåverkan orsakad av terrängfordon, turism eller liknande kunna leda till att området klassas som icke Natura 2000 naturtyp. Vandringsleder accepteras dock ifall de inte gett upphov till erosionsskador. All annan förändring, t. ex naturlig

succession, som inte är direkt exploatering, vill leda till en omklassning till annan Natura 2000 naturtyp.

Naturtypen är vanligt förekommande i fjällområdet, främst i de låg- och mellanalpina bältena.

Svenska undertyper

1. Rishedar på silikatmarker
2. Skarpa och torra hedar (lavhed och vindblottor)
3. Fjällsippshedar

Den mest snöskyddade undergruppen är rishedarna och eventuella mindre snölegor som gränsar till naturtypen. Fjällsippshedarna omfattar båda exponerade vindblottor med tunt lavtäckte och mer skyddade partier med ett tätt lavtäckte. Undergruppen spänner från torr till frisk mark och finns på kalkrik berggrund. Lavhedar och vindblottor är (i stort sett) snöfria vindblottor där vegetationstäcktet ofta kan vara något glest. Dessutom räknas av praktiska skäl mindre (normalt <0,25 ha) snölegor in i arealen av habitatet, om de ligger omgivna av det.

Gränsdragning mot andra naturtyper

- Av förekommande vegetation är mer än 50 % dominerad av ris och dvärgbuskar, vilket skiljer gentemot alpina silikatgräsmarker (6150) och alpina kalkgräsmarker (6170).
- Av förekommande vegetation är mindre än 50 % dominerad av videbuskar, till skillnad från alpina videbuskmarker (4080).
- Snölegor omgivna av alpina rishedar (4060) räknas till 4060, i övrigt räknas snölegor till gräsmarkstyperna (6150, 6170).
- Fjällhedar nedanför trädgränsen (i fjällbjörkskogen) räknas till fjällbjörkskog (9040).
- Avgränsning mot 9040 i trädgränsen vid mer än 10 % krontäckning av fjällbjörk.

Viktiga strukturer och funktioner

- Naturlig hydrologi (inklusive en stor variation i snötäcktet)
- Skötsel i form av bete (ren)

Typiska och karakteristiska arter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	K-art	T-art	Grupp*	Region
Kärlväxter					

NATURVÅRDSVERKET 2011
VÄGLEDNING FÖR 4060 NORDLIGA RISHEDAR

<i>Arctostaphylos alpinus</i>	ripbär	K-art			
<i>Arctostaphylos uva-ursi</i>	mjölon	K-art			
<i>Betula nana</i>	dvärgbjörk	K-art			
<i>Carex bigelowii</i>	styvstarr	K-art			
<i>Cassiope hypnoides</i>	mossljung		T-art	1, 3	A, B
<i>Cassiope tetragona</i>	kantjung	K-art			
<i>Cornus suecica</i>	hönsbär	K-art			
<i>Dryas octopetala</i>	fjällsippa	K-art	T-art	3	A
<i>Empetrum nigrum</i> ssp her- maphroditum	nordkråkbär	K-art			
<i>Gentianella tenella</i>	lappgentiana		T-art	3	A, B
<i>Juniperus communis</i> ssp. com- munis,	en	K-art			
<i>Juniperus communis</i> ssp. nana	fjällen	K-art			
<i>Loiseleuria procumbens</i>	krypljung	K-art	T-art	1,2,3	A, B
<i>Oxyria digyna</i>	fjällsyra		T-art	1	A, B
<i>Phippsia algida</i>	snögräs		T-art	1, 3	A
<i>Phippsia concinna</i>	dovresnögräs		T-art	3	A
<i>Phyllodoce caerulea</i>	lappljung	K-art			
<i>Rhododendron lapponicum</i>	lapsk alpros		T-art	3	A
<i>Salix herbacea</i>	dvärgvide	K-art			
<i>Saxifraga rivularis</i>	snöbräcka		T-art	1, 3	A
<i>Sibbaldia procumbens</i>	dvärgfingerört		T-art	1	A
<i>Vaccinium myrtillus</i>	blåbär	K-art			
<i>Vaccinium uliginosum</i>	odon	K-art			
<i>Vaccinium vitis-idaea</i>	lingon	K-art			
Mossor					
<i>Andreaea blyttii</i>	fjällsotmossa		T-art	1	A, B
<i>Aulacomnium turgidum</i>	fjällräffelmossa		T-art	3	A, B
<i>Conostomum tetragonum</i>	hjälmoss		T-art	1	A, B
<i>Hylocomiastrum pyrenaicum</i>	grov husmossa		T-art	3	A, B
<i>Lophozia incisa</i> ssp. incisa	krusflikmossa		T-art	1	A, B
<i>Lophozia incisa</i> ssp. opacifolia	tjockflikmossa		T-art	1	A, B
<i>Oligotrichum hercynicum</i>	vridbjörnmossa		T-art	1	A, B
<i>Polytrichastrum sexangulare</i>	jökelbjörnmossa		T-art	1	A
<i>Rhytidium rugosum</i>	ruddmossa		T-art	3	A, B
Lavar					
<i>Alectoria nigricans</i>	upprätt tagellav		T-art	2	A, B
<i>Alectoria ochroleuca</i>	fjälltagellav	K-art	T-art	2	A, B
<i>Cladonia arbuscula</i>	gulvit renlav		T-art	2	A, B
<i>Cladonia rangiferina</i>	grå renlav		T-art	2	A, B
<i>Cladonia stellaris</i>	fönsterlav	K-art	T-art	2	A, B
<i>Flavocetraria nivalis</i>	snölav	K-art			

Solorina crocea	saffranslav	T-art	1	A, B
Thamnotia vermicularis	masklav	T-art	2, 3	A
Fåglar	snölav			
Asio flammeus	jorduggla	T-art	1,2,3	A, B
Buteo lagopus	fjällvråk	T-art	1,2,3	A, B
Lagopus lagopus	dalripa	T-art	1,2,3	A, B
Lagopus muta	fjällripa	T-art	1,2,3	A, B
Pluvialis apricaria	ljungpipare	T-art	1,2,3	A, B
Stercorarius longicaudus	fjällabb	T-art	1,2,3	A, B
Fjärilar				
Boloria chariclea	arktisk pärlemorfjäril	T-art	3	A
Boloria napaea	fjällpärlemorfjäril	T-art	1,2,3	A
Euphydryas iduna	lappnätfjäril	T-art	3	A
Sympistis nigrita	zetterstedts hedfly	T-art	3	A
Zygaena exulans	fjällbastardsvärmare	T-art	1,2	A

* Grupp

1. Rishedar på silikatmarker
2. Skarpa och torra hedar (lavhed och vindblottor)
3. Fjällsippedar

Klassificering enligt andra klassificeringssystem

Klassificeringssystem	Naturtypens motsvarighet
VIN:	1.1.1.1 Krypljung-ripbär-typ 1.1.1.2 Kråkbärs-typ 1.1.1.3 Cladonia alpestris-typ 1.1.1.4 Vide-dvärgbjörk-typ 1.1.2.2 Mjölön-typ 1.1.3.1 Enaxig sävstarr-fjällsippa-typ 1.1.3.2 Fjällsippa-typ 1.2.1.1 Blåbärs-typ 1.2.2.1 Kantljung-typ 1.2.2.2 Nätvide-fjällgröe-typ 1.3.1.1 Mossljung-dvärgvide-typ 1.3.2.1 Polarvide-typ
EUNIS:	F2.2 Evergreen alpine and sub-alpine heath and scrub F3.2 Alpine, sub-alpine and boreal heaths and dwarf-shrub mats

Utbredning och förekomst

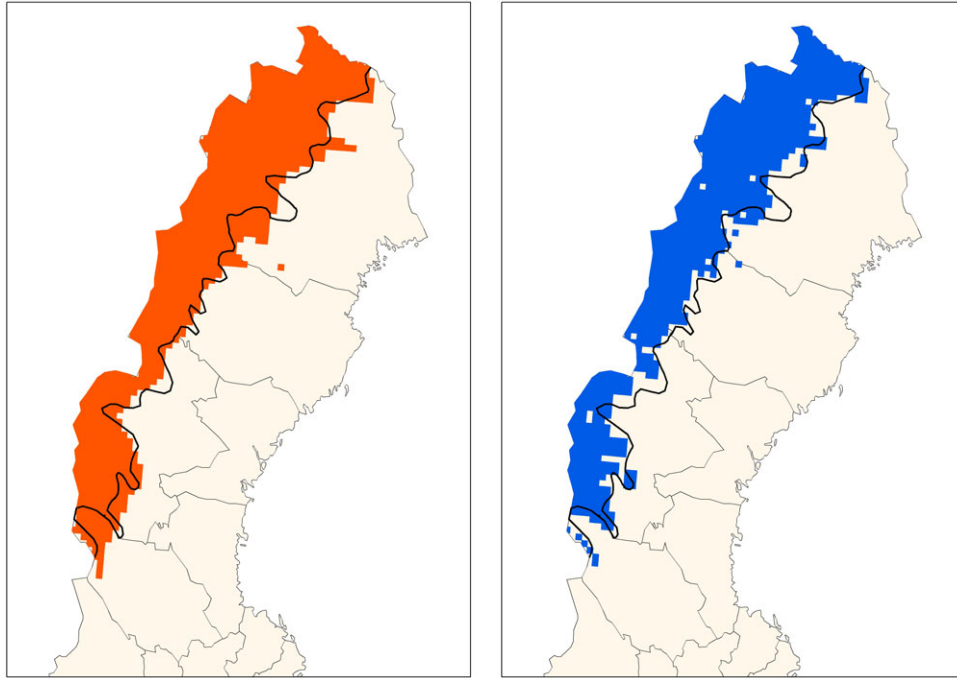
Länk: Gemensam text (utbredning och förekomst)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

#5

Rapporterad nationell bevarandestatus år 2007

Rapporterat 2007	Reg. A	Reg. B	Reg. K	Totalt
Natura 2000-områden				
Utpekade för naturtypen (st)	59	35		72
Utbredning				
Aktuellt värde (km ²)	82 363	14 344		96 707
Referensvärde (km ²)	82 363	14 344		96 707
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Gynnsam		
Bedömning trend	Stabil	Stabil		
Förekomstareal				
Aktuellt värde (km ²)	17 300	5		17 305
Referensvärde (km ²)	17 300	5		17 305
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Gynnsam		
Bedömning trend	Stabil	Stabil		
Kvalitet				
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Gynnsam		
Bedömning trend	Stabil	Stabil		
Framtidsutsikt				
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Gynnsam		
Bedömning trend	Stabil	Stabil		
Samlad bedömning				
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Gynnsam		
Bedömning trend	Stabil	Stabil		

Figur 1. Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger).

Förutsättningar för bevarande

Länk: Gemensam text (förutsättningar för bevarande)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#8

Den för naturtypen karakteristiska artsammansättningen och variationen är beroende av de strukturer och funktioner som utgör förutsättningarna för naturtypen.

Stor variation i snötäcket, delvis genom en varierande topografi, är viktig för att kunna behålla de tre ekologiska undergrupperna.

Gynnsam bevarandestatus förutsätter att ingen påtaglig minskning sker av populationerna hos de typiska arterna i naturtypen.

Förvaltning/skötsel

Generellt gynnas naturtypen av ett extensivt renbete, eftersom detta håller nere en eventuell buskvegetation och förhindrar etableringen av träd.

Hotbild

- Klimatförändringar som leder till förändrad konkurrenssituation där vissa arter gynnas på bekostnad av andra

- Alltför intensivt såväl som helt upphört renbete
- Alltför hårt tryck från terrängkörningsfordon. Terrängkörning kan ha en negativ effekt om den ändrar dräneringsmönstret inom naturtypen. Detta gäller särskilt barmarkskörning under sommaren. Även terrängkörning vintertid kan medföra stor skada på exponerad vegetation som t.ex. lavhedar.
- Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar
- Markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet

Bevarandeåtgärder

- Gångse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att ingen försämringar för naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprovning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).
- Inom landsbygdprogrammet (2007-2013) finns en miljöersättning för skötsel av natur – och kulturmiljöer i renskötselområdet.

Regelverk

Länk: Gemensam text (regelverk)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#11

- Naturtypen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 1.
- Regelverk som är särskilt viktiga för naturtypen är terrängkörningslagen och rennärlagen.

Bevarandemål, målbildare och uppföljning

Länk: Gemensam text (bevarandemål och uppföljning)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#19

På Naturvårdsverkets hemsida om uppföljning i skyddade områden, finns en rapport (6379:2010) om uppföljning i skyddade områden. Den beskriver arbetet med formulering av mål och användande av målbildare för att följa upp målen. Rapporten beskriver det generella arbetet, och uppföljningen i detalj beskrivs i manualer för uppföljning av olika naturtyper. Det finns även manualer för uppföljning av olika naturtypsgrupper. Där finns information om arbetsmetoder, och exempel på olika målbildare.

Det finns bland annat manualer för Fjäll och substratmarker, för Betesmarker och slåtterängar, för Flygbildstolkning och för olika artgrupper.

Litteratur och kontaktuppgifter

Länk: Gemensam text (litteratur och kontaktuppgifter)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#q

Naturtyps- och ekosystemvis litteratur

Marklund L & Franzon M (2004): Förslag till system för uppföljning och övervakning av naturtypen 4060 "Fjällhedrar och boreala hedrar" inom Natura 2000-nätverket. Länsstyrelsen Jämtlands län, Miljöövervakningsfunktionen. Rapport nr 04:1.

Nordberg M-L & Evertsson J (2003): Monitoring Change in Mountainous Dry-heath Vegetation at a Regional Scale using Multitemporal Landsat TM data. *Ambio* 32: 502-509.

Kontaktuppgifter

Wenche Eide
wenche.eide@artdata.slu.se
018 - 672495

ArtDatabanken
Bäcklösavägen 10
Box 7007
750 07 Uppsala